

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Ines Femec

Razvoj sionizma po nastanku države Izrael

Diplomsko delo

Ljubljana, 2015

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Ines Femec

Mentor: izr. prof. dr. Žiga Vodovnik

Razvoj sionizma po nastanku države Izrael

Diplomsko delo

Ljubljana, 2015

Vsem pticam v moji jati.

Razvoj sionizma po nastanku države Izrael

Sionizem je z nastankom države Izrael dosegel svoj cilj, vendar je nastanek oziroma razglasitev države vplivala na nesoglasja in vojne s sosednjimi arabskimi državami. V diplomskem delu sem se posvetila tem dogodkom, saj so imeli precejšen vpliv na cepitev sionizma na postsionizem in neosionizem. Vojna leta 1948 je tudi vplivala na nastanek problema palestinskih beguncev, kar predstavlja enega izmed razlogov za še danes trajajoči izraelsko-palestinski spor. Z vojno leta 1967 so Izraelci zasedli še poslednja palestinska območja (Gaza, Zahodni breg). Neosionizem opravičuje izraelski kolonializem, njegovi zagovorniki pa trdijo, da so Palestinci sami zapustili svoje domove. Postsionizem je nastal kot odgovor na neosionizem in meni, da mora izraelska družba postati heterogena in vključiti tudi Palestince. Pomemben dosežek postsionizma je bil mirovni sporazum iz Osla leta 1993, vendar pa so nadaljnji dogodki vplivali na propad postsionizma in vrnitev ideje neosionizma, ki ima trenutno več zagovornikov med izraelsko družbo. Izraelski akademiki so kljub temu prepričani, da bo prišel čas vzpona postsionizma, in sicer s premiki v družbi, predvsem z vrnitvijo levece v politični vrh.

Ključne besede: sionizem, neosionizem, postsionizem, Izrael, Palestinci

Development of Zionism after the establishment of State of Israel

Zionism achieved its goal with the establishment of the State of Israel. But this led to disagreements and wars with neighbours Arab states. In my thesis, I will elaborate events that lead to the fission of Zionism to Post-Zionism and Neo-Zionism. Outcome of 1948 war between Israel and Arabs was the problem of Palestine fugitives. And this remains the core issue of Israeli-Palestinian conflict today. In the 1967 War Israeli also occupied the rest of Palestinian land (Gaza and West Bank). Neo-Zionism defends Israeli colonialism and claims that Palestinians left their homes on free will. Post-Zionism developed as a response to Neo-Zionism. Post-Zionism claims that Israeli society must become multicultural and must also include Palestinians. Post-Zionist important achievement was Oslo Accord in 1993. But till that, we have witnessed many events that lead to downfall of Post-Zionism and rise of Neo-Zionism, which is currently the leading idea in Israeli society. Israeli academics declares Post-Zionism to be frozen and that it will return when there will be transformation in Israeli society and Left will return in Israeli policy.

Key words: Zionism, Neo-Zionism, Post-Zionism, Israel, Palestinians

KAZALO

1	UVOD	6
1.1	NAMEN IN CILJ	6
1.2	METODOLOGIJA	7
1.3	STRUKTURA	7
2	SIONIZEM	9
3	NASTANEK DRŽAVE IZRAEL	11
3.1	DOGAJANJE 29. NOVEMBER 1947 – 14. MAJ 1948	13
3.2	VOJNA 1948	14
3.3	ŠEST DNEVNA VOJNA 1967	16
4	POSTSIONIZEM VS. NEOSIONIZEM	18
4.1	. PO LETU 1967	19
4.2	PALESTINSKO VPRAŠANJE	20
4.3	POSTSIONIZEM	24
4.4	MIROVNA POGAJANJA 1993	26
4.5	VZPON NEOSIONIZMA	27
5	PRIHODNOST DRŽAVE: ETNOKRACIJA ALI LIBERALNA DEMOKRACIJA	31
5.1	PRIHODNOST POSTSIONIZMA	32
6	ZAKLJUČEK	35
7	LITERATURA	38

1 UVOD

Izrael stoji pred izbiro med neosionizmom in mesijansko etnokracijo in postsionistično liberalno demokracijo (Yiftachel 1998)

Diplomsko delo obravnava cepitev sionizma po nastanku države Izrael. Sionizem po nastanku Izraela ni prenehal obstajati. Nekateri dogodki so odigrali ključno vlogo v cepitvi sionizma na neosionizem ter postsionizem. Med te ključne dogodke zagotovo spada nastanek države sredi arabskega sveta, ki je rezultiral v krvavih vojnah med Arabci in Izraelcih. Po vojni 1967 je pričela nastajati ideja neosionizma¹, ki je zagovarjala izraelski kolonializem in diskriminacijo Palestincev. Kasneje v osemdesetih pa lahko vidimo nov odklon od sionizma in sicer postsionizem. Postsionizem je kot ideja nastal v osemdesetih letih prejšnjega stoletja. Akademiki so začeli pregledovati dokumente, ki so jim odstranili oznake zaupno in posledično so ugotovili, da Palestinci leta 1948 niso sami zapustili svojih domov, temveč so bili v to prisiljeni. Poleg tega pa je na idejo postsionizma vplival neosionizem sam. Neosionizem namreč zagovarja obstoj etnokratske židovske² države, postsionizem pa je liberalno usmerjen in trdi, da bi moral Izrael postati država za vse prebivalce.

1.1 NAMEN IN CILJ

V diplomskem delu se bom ukvarjala s problematiko židovske ideologije sionizma. Cilj sionizma je bila židovska država na ozemlju njihove zgodovinske domovine v današnji Palestini, zato se že od začetka 20. stoletja Židje selijo tja. To zmoti Arabce, ki živijo tam že več stoletij. Razglasitev židovske države Izrael posledično pomeni vojne z Arabci, rezultat letih pa je razselitev Palestincev, diskriminacija Arabcev ter po vojni 1967 tudi okupacija Zahodnega brega in Gaze. Vsi ti dogodki vplivajo na polariziranje sionizma; prvi pol predstavlja neosionizem, ki zagovarja židovski nacionalizem in kolonializem, drugi pol pa bolj liberalno usmerjen postsionizem, ki nastane kot kritika neosionizma in zagovarja multikulturno državo Izrael. Problematika moje diplomske naloge bo opredeliti dogodke, ki so vplivali na nastanek, potek in spremembe v neosionizmu in postsionizmu, ter medsebojno prepletanje teh dveh idej v izraelski akademski sferi, družbi in politiki.

¹ Večino del, ki se ukvarjajo z mojo tematiko je v angleščini in uporabljajo termina Post-Zionism in Neo-Zionism. Slovenskega prevoda teh dveh terminov (še) ni. Sama sem se odločila za uporabo terminov postsionizem in neosionizem.

² V diplomskem delu sem se odločila za uporabo besede Žid namesto besede Jud. Potrditev sem dobila od dr. Silvo Torkarja iz Inštituta za slovenski jezik, ki pravi: "Forsiranje oblik Jud, judovski itd. namesto Žid, židovski itd. v zadnjih dvajsetih letih dejansko nima nikakršne objektivne podlage, saj temelji na umišljenih predpostavkah. Slovenski knjižni jezik je v zadnjih sto petdesetih letih uveljavil slovansko obliko proti nemški, novodobni pismouki pa skušajo s pomočjo različnih vzvodov družbene moči vpeljati »pravilnejšo« nemško obliko" (Lektorsko društvo Slovenije).

Tema je relevantna, saj obe ideji predstavljata mišljenje v izraelski družbi in politiki, ter s tem močno vplivata na razvoj izraelsko-palestinskega spora. Menim, da bi prevlada postsionistične ideje pomenila tudi začetek konca tega spora, ki traja že 60 let.

Osrednji namen diplomskega dela je pokazati, da so ustanovitev Izraela in posledično vojne z Arabci vplivale na transformacijo oziroma cepitev sionizma. To delitev pa potrjuje tudi različni pristopi obeh idej k problemu kulturne usmeritve Židov v diaspori, problem zlorabe kolektivnega spomina na holokavst in problem nadvlade »evropskih« Židov - Aškenazev nad arabskimi Židi - Mizrahi. Za potrebe diplomskega dela sem se odločila izpostaviti delitev neo- in postsionizma na palestinskem vprašanju.

1.2 METODOLOGIJA

Diplomsko delo bo zaradi prostorskih in časovnih omejitev v metodološkem smislu manj kompleksno, kot bi ga zahteval sam predmet proučevanja. Naš nabor metod bo v prvi vrsti temeljil na analizi primarnih in sekundarnih virov. Skozi oris razvoja sionistične ideologije bo moja diplomska naloga temeljila na uporabi deskriptivne metode. Ker je tematika precej nova sem našla le nekaj del v slovenskem jeziku, zato sem se po večini opirala na dela izraelskih akademikov, ki so prevedena v angleščino³. V prvem delu bom uporabila zgodovinsko-razvojno metodo za opis dogodkov ob nastanku države Izrael ter vojni leta 1948 in 1967. Nadaljevala pa bom z opisom neosionizma in postsionizma in kako se ti dve ideji razvijata v zadnjih nekaj desetletjih. V zadnjem poglavju bom z deskriptivno metodo opisala kako prihodnost obeh idej in same države Izrael opisujejo relevantni avtorji. Zaključek diplomskega dela pa bo sinteza ugotovitev.

1.3 STRUKTURA

Diplomsko delo sestavlja sedem poglavij. V uvodu bralca seznanjam s tematiko, nameni in cilji dela ter z metodami, ki sem jih pri raziskovanju uporabljala. V drugem poglavju bom opredelila sionizem, njegovo definicijo, razvoj in prispevek pri osnovanju države Izrael, v tretjem poglavju pa s kronološkim pregledom dogodke od prvega sionističnega kongresa pa do Ben Gurionove razglasitve države, ki je bila vzvod za začetek izraelsko-arabskih vojn. Poleg tega se bom v tem poglavju podrobneje posvetila prvi in tretji izraelsko-arabski vojni, ki sta pomembni predvsem iz vidika kolonialnih teženj izraelske države ter začetka nadvlade nad Arabci. V četrtem poglavju bom opredelila tako neosionizem kot postsionizem in

³ Po pregledu literature je jasno, da bo definiranje obeh pojmov oteženo, saj sta še precej nova pojma v akademski sferi. Postsionizem je že postal akademski pristop, neosionizem pa je definiran zgolj skozi oči postsionistov. Problematična pa je tudi sama opredelitev obeh pojmov. Avtorji ju različno definirajo, kot pristop, idejo, ideologijo,... Sama sem se odločila uporabljati pojem ideja post- in neosionizma.

poskušala prikazati, kako se ti dve ideji prepletata skozi zgodovino Izraela in izraelsko-palestinskega spora. Povezala bom izraelske kolonialne težnje z neosionizmom ter prikazala, kako se ta kaže v odnosu do Palestincev. Nadaljevala pa z opredelitvijo drugega pola sionizma – postsionizma, ki nastane kot odgovor na nacionalizem, kolonializem ter diskriminacijo Palestincev. V nadaljevanju opredelim dogodke, ki kažejo na ponoven vzpon ideje neosionizma v Izraelu. V petem poglavju želim pokazati, v katero smer se razvija izraelska družba in katera ideja je trenutno hegemonika, v podpoglavju pa podam še mnenja nekaterih liberalno usmerjenih izraelskih akademikov, ki so zagovorniki postsionizma in menijo, da bo ideja postsionizma ponovno pretehtala v družbi. V zaključku pa sem želela s sintezo svojih ugotovitev povzeti, kako sta obe ideji zaznamovali izraelsko-arabski spor ter vplivali na razvoj izraelske družbe.

2 SIONIZEM

Židje so bili v 18. stoletju ljudstvo, ki ni živelo na enotnem ozemlju, temveč je bilo razpršeno po vsem svetu in ni nikjer predstavljalo večine populacije. Prav tako niso imeli enotnega jezika. Imeli so le močno razvito židovsko ideologijo, ki je bila čvrsto vsajena v zavest Židov in je predstavljala »tlečo« oziroma potencialno narodnost (Ferfila 1993, 16).

Sama beseda se začne pojavljati konec 19. stoletja kot posledica t.i. pomladi narodov ter odzivov na antisemitizem in slabšanje položaja židovske skupnosti v Evropi. Židje so se organizirali in na prvem sionističnem kongresu v Baslu leta 1897 predstavili sionizem kot židovsko nacionalno gibanje. Končni cilj tega gibanja pa je bil vrnitev v domovino njihovih prednikov – Palestino (ozemlje današnjega Izraela, Zahodnega brega in Gaze). Radikalni sionisti so celo zagovarjali vzpostavitev židovske države na ozemlju obljubljenе židovske dežele t.i. Eretz Israel, ki sega od Nila do Evfrata (Ferfila 1993, 18–22).

Po drugih informacijah (Zionism and Israel Information Center 2015) pa je sionizem politično gibanje, katerega cilj je nacionalna osvoboditev židovskega ljudstva. To temelji na dejstvu, da imajo Židje, tako kot ostali narodi, pravico do samoodločbe in nacionalnega doma v njihovi zgodovinski domovini. Sionizem je omogočil vrnitev židovskega ljudstva v njihovo domovino po skoraj 2.000 letih v izgnanstvu. Ideološki in kulturni temelji sionizma so bili vedno del židovske tradicije. Židje so sebe, navkljub razseljenosti po svetu, poimenovali kot izraelski narod. Njihovo kulturno in versko življenje pa je bilo povezano z deželo Izrael.

V zgodnjem obdobju so sionisti domačine Palestine ignorirali ali pa jih vrednotili kot manjvredne, saj naj bi bili preprosti in zaostali. Sionistično gibanje je imelo geslo »dežela brez ljudstva, za ljudstvo brez dežele«, saj je bila za njih Palestina prazna, ne dobesedno, temveč da v njej ni ljudi, ki bi bili enakovredni židovskim imigrantom (Armstrong in White v Valenčič 2011, 301).

Kritiki sionizma pravijo, da se je sionizem začel kot plemenit odgovor na akutno in resnično vprašanje židovskega obstoja v Evropi, vendar je ta vzgib izginil tisti trenutek, ko je bila Palestina izbrana za sionističen cilj. Poudarek ni bil več na reševanju ljudi, temveč na kolonizaciji in razlaščenju. Sionistična ideologija je v svoji najpreprostejši obliki dovoljevala izraelskim vladam, preteklim in sedanjim, dehumanizacijo Palestinecev in prizadevanje za njihovo uničenje (Pappe v Valenčič 2011). Sionizem je imel dva osnovna cilja, ki sta danes sporna z zgodovinskega vidika ter vidika temeljnih človekovih pravic. Po

odločitvi za naselitev v Palestini so se sionisti odločili zjeti čim večje območje pod svoj vpliv in doseči državnost. Območje so širili z nakupom zemlje, poleg tega so po Evropi promovirali imigracije v deželo njihovih prednikov. Vzpostavitev države so uresničili z izgradnjo političnih struktur, oboroženih sil, lastnega šolskega sistema, učenjem skupnega jezika (hebrejščine) in ustanovitvijo sindikatov.

Problematične so tudi predpostavke sionizma:

- Židje so nacionalno telo.
- Naravna lokacija za ta narod je njihova domovina.
- Prostor zunaj domovine je sovražen do židovske kulture in življenjskega sloga.
- Židovska zahteva po tej zemlji je legitimna (Silberstein 2003, 16).

Sionizem ni bil vedno vodilni židovski diskurz. Pred njim so se med sabo bojevali različni diskurzi, kot na primer liberalno politični diskurz, religiozni diskurz, socialistični diskurz, neterminitorialni židovski nacionalistični diskurz ter haskalah, sekularni humanistični diskurz Vzhodnoevropskega Razsvetljenstva. Vsi ti diskurzi so imeli različne konceptualne osnove, ki so temeljile v različno opredeljenih idejah skupnosti, zgodovine, kulture in identitete. V tem procesu je sionizem, tako kot ostala nacionalistična gibanja, zagovarjal enotnost nad množičnostjo, konsenz nad konfliktom in homogenost nad heterogenostjo. Sionizem skozi diskurz ustvari novo vedenje o židovski zgodovini, kulturi in identiteti (Silberstein 2003, 16-18).

Po ustanovitvi države Izrael pa je sionizem kot nacionalna ideologija dobila kar nekaj različic. Pod vodstvom Davida Ben Guriona je nastal praktični, politični in socialistični sionizem, ki je prevladoval v začetnih letih države. Kot opozicija temu nastane revizionistični in religiozni sionizem. Kar nekaj drugih različic sionističnih gibanj pa se oblikuje v politične stranke (Waisberg 2015).

3 NASTANEK DRŽAVE IZRAEL

Prvi koraki k ustanovitvi države Izrael so se začeli 29. 8. 1897 na prvem sionističnem kongresu. Mnogi Židi so imeli načrte za skupno prihodnost, Theodor Hertzl pa je svoje tudi udejanil. Napisal je knjigo Židovska država (Der Judenstaat) ter na kongresu v Baslu začel sionistično gibanje, katerega cilj je bila »vzpostavitev doma za judovsko ljudstvo v Palestini, ki ga bo ščitilo javno pravo« (Šterbenc 2012, 3). Že pred kongresom je v Palestini živelo 50.000 Židov, v začetku 20. stoletja pa se je preseljevanje v deželo njihovih prednikov nadaljevalo, saj so bili mnogi evropski Židje v svojih državah preganjani (Bregman 2003). Leta 1920 je bilo tako na ozemlju Palestine 67.000 Židov, sestavljali pa so komaj 10 odstotkov prebivalstva (Novak 1981, 344).

Herzl si je za vzpostavitev židovske države v Palestini prizadeval vse do svoje smrti leta 1904, lobiranje pri različnih evropskih velesilah pa so po njegovi smrti nadaljevali drugi sionistični voditelji. Uspeh so dosegli pri Veliki Britaniji, ki je zaradi svojih geostrateških ciljev 2. novembra 1917 izdala tako imenovano Balfourjevo deklaracijo, v kateri se je zavezala, da si bo prizadevala za vzpostavitev »nacionalnega doma« za židovsko ljudstvo v Palestini (Šterbenc 2012, 3). Balfourjeva deklaracija je bila velika zmaga za sioniste, saj so si po prvi svetovni vojni pridobili mednarodni ugled (Jelinčič Boeta 2009). Po vojni je Velika Britanija v okviru Društva narodov v obliki »mandata« (med leti 1923 in 1948) dobila nadzor nad Palestino ter s tem omogočila množično priseljevanje Židov v Palestino (leta 1939 je bilo v Palestini že 445.000 Židov), poleg tega pa so sionističnim organizacijam omogočili, da so gradile infrastrukturo za židovsko državo (Šterbenc 2012, 3). Židje so v prvi židovski skupnosti v Palestini (Jišuva) začeli organizirati demokratično politično življenje samoupravne židovske skupnosti, graditi mesta, industrijo in postopoma postali samozadostni tudi na prehranbnem področju (Jelinčič Boeta 2009). Hitro priseljevanje Židov je vse bolj razburjalo in plašilo avtohtono arabsko-palestinsko prebivalstvo (Palestince) in leta 1929 je so vzniknili nasilni konflikti med člani židovske skupnosti v Palestini in Palestinci (Šterbenc 2012, 3). Britanska politika v Palestini je bila v težkem položaju. Simpatije uradnega Londona, ki so bile dolgo na strani Židov, so se toliko bolj nagibale k Arabcem, kolikor bolj je bilo jasno, da bodo Židje po vsej sili poskušali ustanoviti svojo državo, neodvisno od Londona (Novak 1981, 345). Po vse pogostejših krvavih konfliktih so se Britanci začeli zavedati, da imajo Židje v Palestini vse pomembnejšo vlogo, kar je vodilo k sprejetju in potrditvi t.i. Bele knjige, ki naj bi omejila priseljevanje Židov (to naj bi se končalo leta 1944) in jim tako preprečila, da postanejo večinsko prebivalstvo. Židje so bili ogorčeni, vendar so še

vedno stali ob strani Britancev in v drugi svetovni vojni tudi aktivno sodelovali na njihovi strani. Odmik Britancev od sionistov je toliko bolj presenetljiv, saj se je tedaj (leta 1939) že razvedelo o številnih pogromih nad lokalnim židovskim prebivalstvom v Nemčiji, iz Evrope pa je bežalo veliko Židov (Bregman 2003).

Leta 1942 so se razkrili Hitlerjevi načrti z »židovskim vprašanjem« in takrat postanejo tudi zmerni predstavniki Jišuva na čelu s kasnejšim ustanoviteljem države Izrael, Davidom Ben-Guironom, radikalnejši v svojih zahtevah po ustanovitvi države. Prepričani so, da bodo le tako lahko obvarovali svoj obstoj (Armstrong 1997, 385). Svet, ki je z vse večjim sočutjem spremljal tragedijo židovskega ljudstva, je bil hkrati zadovoljen, da so se Židje naseljevali nekje drugje (Novak 1981, 344).

Med drugo svetovno vojno je bilo ubitih 6 milijonov evropskih Židov oz. ena tretjina celotne populacije. Po vojni so se preživeli začeli zbirati v begunskih centrih in navezovati stike s palestinskimi Židi. Mnogi niso imeli več doma, saj so bila njihova posestva praviloma izropana, lokalno prebivalstvo pa jih ni več sprejelo medse. Veliko jih je edino rešitev videlo v Palestini, selitev pa je še vedno ovirala britanska oblast v Palestini. Preseljevanje se je zato nadaljevalo ilegalno (Jelinčič Boeta 2009).

Velika Britanija se je aprila leta 1947 obrnila na generalno skupščino OZN s prošnjo, da naj palestinsko vprašanje vključijo na dnevni red zasedanja OZN. Ocenili so, da boj v Palestini zanje ni koristen (Jelinčič Boeta 2009, 311). OZN je z namenom iskanja rešitve 15. maja leta 1947 ustanovila Posebni odbor združenih narodov za Palestino (UNSCOP), ki naj bi proučil to problematiko in našel najbolj ustrezen način reševanja te situacije. Odbor je bil že 19. delovno telo ZN, ki se je ukvarjalo s palestinsko problematiko. Vplivi velesil (ZDA, Anglija, ZSSR, Francija) so imeli ključno moč na odločitve članic UNSCOP-a (Avstralija, Kanada, Češkoslovaška, Gvatemala, Indija, Iran, Holandija, Peru, Švedska, Urugvaj in Jugoslavija) (Šobajić 1982, 240). Posebni odbor je 31. avgusta 1947 večinsko (sedem držav) predlagal razdelitev Palestine na dve državi, židovsko in arabsko (palestinsko), medtem ko naj bi mesto Jeruzalem s širšo okolico prišlo pod poseben mednarodni režim. Generalna skupščina OZN, v kateri so zastopane vse države-članice OZN, je ta predlog sprejela in 29. novembra 1947 z dvotretjinsko večino (33 za, 13 proti in 10 vzdržanih) sprejela tako imenovano delitveno resolucijo (181/II), ki je določila, da se bo ozemlje britanske mandatne Palestine (med Sredozemskim morjem in reko Jordan) razdelilo na židovsko državo (56 odstotkov ozemlja) in arabsko-palestinsko državo (42 odstotkov ozemlja), medtem ko naj bi mesto Jeruzalem s

širšo okolico (2 odstotka ozemlja) prišlo pod skrbništvo OZN (Šterbenc 2012, 4). Medtem ko so Židje, ki so v času sprejetja resolucije predstavljali 34 odstotkov prebivalstva, novico sprejeli z navdušenjem, so arabski delegati dvorano pod kupolo nekdanjega drsališča v newyorškem predmestju Flushing Meadows zapustili razjarjeni. Sionisti so dosegli, za kar so se borili desetletja, za Arabce pa je bil to že drugi diktat evropskih kolonialnih sil. Brž ko se je izvedelo o odločitvi generalne skupščine, so v Palestini izbruhnili nemiri. Spopad med dvema skupnostma je bil neizbežen (Novak 1981, 344).

Vodstvo Jišuva je bilo deljeno, vendar je Ben-Gurion 14. maja 1948, le nekaj ur pred iztekom britanskega mandata v Palestini razglasil neodvisno židovsko državo Izrael (Stoessinger 2001). Le 11 minut kasneje je Washington priznal državo Izrael, kmalu pa sta sledila še Sovjetska Zveza in Gvatemala.

Medtem, ko je bil svet še vedno pod vplivom druge svetovne vojne in holokavsta in se je zato želel Židom vsaj malo odkupiti, pa je imel npr. ameriški predsednik Truman tudi druge motive (veliko število Židov med ameriški volivci). Že tedaj je bilo očitno, da Arabci ne bodo mirno gledali, kako se tujci polaščajo njihove zemlje (Bregman 2003, 46).

Grof Bernadotte, posrednik ZN, je v svojem prvem poročilu za varnostni svet takole ocenil sklep ZN o razdelitvi Palestine: »Gotovo je, da takšne rešitve palestinskega vprašanja, ki bi zadovoljila obe strani, ni /.../ Zaradi izkušenj, ki sem jih pridobil v enem mesecu, sem prepričan, da je sklep ZN iz 27. novembra 1947 (razdelitev Palestine) nepravilna odločitev. Ni treba biti prerok, da človek vidi vnaprej, da pelje takšen sklep v resen spopad in da zato ne more biti dolgo veljaven« (Šobajić 1982, 253). Leta 1945 je bilo v Palestini 1.061.000 muslimanov, 553.000 Židov, 135.000 kristjanov in 14.000 drugih (Jelinčič Boeta 2009, 330).

Arabsko-izraelski spopadi so trajali med leti 1948–1973, v tem času pa so se med Arabci in Židi odvile štiri vojne in sicer v letih 1948 (»osvobodilna vojna«), 1956 (sueška vojna), 1967 (šestdnevna vojna) ter leta 1973 (oktobrska vojna). Ker sta za razvoj sionizma pomembni zlasti dve (1948 in 1967), se bom v nadaljevanju podrobneje dotaknila le-teh.

3.1 DOGAJANJE 29. NOVEMBER 1947 – 14. MAJ 1948

Čeprav so potrdili Delitveno resolucijo, je bil namen Izraelcev zasesti celotno Palestino, vendar postopno – najprej ozemlja, katera so jim dodelili združeni narodi, nato pa s silo še preostali del (Bregman 2000, 7). Po sprejemu resolucije so se kot že omenjeno, pričeli nemiri. Konec leta 1947 ter v prvih mesecih leta 1948 so se vrstili atentati in povračilni udarci, katerih

žrtve so bili pogosto tudi Angleži – te so napadali predvsem Židje. Januarja 1948 je vdrla v Palestino t.i. arabska osvobodilna armada, skupine arabskih prostovoljcev, ki so napadale židovske kolonije in preskrbovalne konvoje med Tel Avivom in Jeruzalemom (Novak 1981, 346).

8. aprila so pripadniki židovske teroristične organizacije Irgun pobili 254 Arabcev, med katerimi so večino predstavljale ženske in otroci. Ta dogodek je povzročil »brezglavi, nezadržan beg 635.000 Arabcev« iz območja Palestine. Židovske enote so v tednih pred britanskim umikom prodrle na pomembnih točkah, zlasti na severu, v Galileji. Poleg večjih mest so zasedle tudi ves novi Jeruzalem, v katerem je takrat živelo 100.000 ljudi. S tem so Židje med seboj povezali tiste dele ozemlja, ki so jim bili dodeljeni, in ga razširili. Poleg tega so se zavestno pripravljali na arabski napad (Novak 1981, 346).

3.2 VOJNA 1948

»Razglašamo ustanovitev židovske države v Palestini, ki se bo imenovala Medinath Jizrael – država Izrael.« Besede Davida Ben Guriona so 14. maja 1948 (po židovskem štetju je bil 5. Ijar 5708. leta) ponazarjajo cilj dolgoletnih prizadevanj sionistov po lastni državi. Britanski mandat v Palestini je prenehal obstajati 15. maja 1948, istega dne pa je pet arabskih držav (Egipt, Sirija, Jordanija, Libanon in Irak) napadlo novoustanovljeno državo Izrael – začela se je »sveta vojna«, poimenovana prva arabsko-izraelska vojna (Šterbenc 2012).

Na ozemlju Palestine je bilo 650.000 Židov in 27 milijonov Arabcev (Novak 1981, 344), vendar je bilo na bojišču razmerje bistveno drugačno – Židje so mobilizirali skoraj vse svoje prebivalstvo (nekaj manj kot 30.000 mož in žena), Arabci pa so vpoklicali le del (približno 23.500 vojakov), zato je bila izraelska vojska že od vsega začetka številčno močnejša (Bregman 2000). Središče spopada je postal Jeruzalem, h kateremu so težile tako židovska agencija kot tudi arabske države. Ker pa arabska vojska ni bila preveč vneta za boj, ni bila dovolj učinkovita.

OZN je medtem večkrat poskušala posredovati, vendar neuspešno. Bernardotte, ki je bil za posrednika imenovan že 14. maja, je 9. julija dosegel enomesečno premirje, k temu pa je izdatno pripomogel tudi pritisk Britancev. Ti so sprva zavlačevali, saj so bili prepričani v hitro arabsko zmago, pozneje pa so se začeli zavzemati za ustavitev sovražnosti. Pogoj je bil embargo na dobavo orožja obema stranema in prepoved priseljevanja Židov, ki bi se lahko bojevali. Židje so zaradi stiske predlog Britancev sprejeli, poleg tega pa so pričakovali pošiljke orožja iz Evrope. Arabci so sprva predlogu nasprotovali, saj so se zavedali, da koristi

predvsem Židom, naposled pa so ga sprejeli (Novak 1981, 346). Do takrat so Izraelci nadzorovali le majhen del, s strani ZN določene, židovske države, med premirjem pa je imela židovska stran čas, da izuri svojo vojsko ter se dobro oboroži (Šobajić 1982, 248-251, Jelinčič Boeta 2009, 334). Židje so kljub embargu začeli na dobivati pošiljke orožja, največ iz Mehike, Francije in ZDA, od koder je prišlo tudi največ denarja. Arabci medtem od Britancev orožja niso dobili, saj so Britanci embargo spoštovali (Novak 1981, 347). Ob tem so Židje dobili tudi veliko novih borcev, predvsem s pospešeno mobilizacijo prebivalstva in z več 10.000 novimi priseljenci. Posledično je izraelska vojska v zadnjih dneh leta 1948 štela že 108.300 pripadnikov (Bregman 2000, 15-17). Po obnovitvi spopadov so zato Izraelci zlahka zmagali.

Dne 6. januarja 1949 so na vseh frontah boji ponehali in ob posredovanju OZN-a so se na Rodosu pričela mirovna pogajanja (Šobajić 1982, 251). 14. februarja 1949 so Izraelci podpisali dokumente o prekinitvi sovražnosti z Egiptom, 23. marca z Libanonom, 3. aprila z Jordanijo in 20. julija s Sirijo (Jelinčič Boeta 2009, 334). Med vojno so židovske čete osvojile še dodatnih 21 odstotkov ozemlja, tako da je imel Izrael pod svojim nadzorom skupaj že 77 odstotkov ozemlja nekdanje britanske mandatne Palestine - 20 odstotkov ozemlja je vzel predvideni palestinski državi, prilastil pa si je tudi zahodni del Jeruzalema – 1 odstotek ozemlja (Šterbenc 2012, 5). Arabska država v Palestini ni bila nikoli ustanovljena. Z izraelsko vojno za neodvisnost, ki jo Arabci imenujejo »nakba« (katastrofa), je 730.000 Arabcev odšlo v Gazo, Zahodni breg, Jordanijo, Sirijo, Libanon, Egipt in Irak in z njimi se je rodil problem palestinskih beguncev (Jelinčič Boeta 2009, 334).

Generalna skupščina OZN je 11. decembra 1948 sprejela resolucijo GS 194 (III), ki v 11. členu zahteva, »da se beguncem, ki to želijo, omogoči čimprejšnja vrnitev na njihove domove ter zagotovi mirno sožitje s sosedi«, drugim pa se na podlagi mednarodnega prava in pravičnosti plača odškodnino za vse izgubljeno (McDowall 1994, 5). Uresničilo se ni ne eno ne drugo, z leti je namreč število beguncev, predvsem zaradi izraelske politike, zgolj naraščalo.

Sprejem Izraela v članstvo OZN 29. maja 1949, za katerega je glasovalo 52 držav članic, proti so bile le arabske dežele, je dokazal, da se je prvi arabsko-izraelski spopad končal v škodo arabskih Palestinev, ki so ostali brez svoje domovine. Izrael, Egipt in Jordanija so si med seboj razdelile ozemlje, ki je bilo predvideno za arabsko državo, Izrael in Jordanija pa sta si razdelili mesto Jeruzalem (Šobajić 1982, 252).

Ker je po vojni Izrael še vedno slabil nerešen demografski položaj, je izraelski premier Ben Gurion želel uresničiti tudi drugi del načrta – zavzetje preostalega ozemlja Palestine. Uresničitev je bila povezana s povečanjem prebivalstva, za kar sta bili možni dve rešitvi: priseljevanje Židov in izgon Arabcev. Leta 1950 sprejeti Zakon o vrnitvi je vsem Židom, razpršenim po svetu, omogočal vrnitev v obljubljeni deželo. Ob tem je bilo jasno, da bi na ozemlju, dodeljenem izraelski državi, težko živelo toliko ljudi (Calvocoressi 2009, 322).

3.3 ŠEST DNEVNA VOJNA 1967

Naslednja prelomnica v razumevanju razvoja sionizma je t.i. šestdnevna vojna. Ta vojna je tretji večji spopad med Izraelom in sosednjimi arabskimi državami, ki se je začela zaradi istih vzrokov kot prvi dve, torej zaradi arabskega nasprotovanja ustanovitvi države Izrael (CAMERA 2007). Od druge arabsko-izraelske vojne je minilo enajst let, mir na Bližnjem vzhodu pa je slonel na Mirovni silah OZN, ki so prišle na Sinaj s privolitvijo Kaira; Izrael namreč ni dovolil, da bi čete OZN zavzele položaje tudi na njegovem ozemlju (Novak 1981, 353).

Stopnjevati so se začeli manjši incidenti na izraelski meji z Jordanijo in Sirijo, Izrael pa je začel tudi z ogromnim črpanjem vode iz reke Jordan. Posledično sta Sirija in Jordanija želeli speljati zgornji tok reke stran od Izraela (Bregman 2003, 62–64). Maja 1967 sta isti državi prejeli lažno obvestilo od Sovjetske zveze, da Izrael zbira vojsko ob meji. Državi sta se posledično začeli pripravljati na vojno. Ker sta bili Sirija in Egipt vojaški partnerici, se je v priprave vključil še Egipt. Glavni povod za Izrael je bila egiptovska zapora tiranske ožine za njegove ladje. Izrael je začel groziti Egiptu in Siriji, Jordanijo pa opozoril na nevmešavanje, če želi ohraniti »status quo«. Kar ni bilo mogoče, saj je Jordanija malo pred tem podpisala vojaški pakt z Egiptom (Žagar 2008). Z jordansko priključitvijo egiptovsko-sirski vojaški zvezi (30. maja 1967) je bil vojaški spopad neizogiben (Novak 1981). Egipt je kmalu razporedil 100.000 vojakov ob mejo z Izraelom, zato tam razglasijo splošno mobilizacijo. Mobilizacija in splošna panika pa sta škodovala gospodarstvu Izraela, zato ta 5. junija preventivno napade Egipt. S tem napadom se je začela tretja arabsko-izraelska vojna. Napad je bil presenečenje in v nekaj urah je uspelo izraelskim letalom uničiti 1.000 egiptovskih, kasneje pa so začeli še s tankovskim spopadom na Sinajskem polotoku (CAMERA 2007). Kljub močnemu odporu jordanske arabske legije je Izrael drugi dan vojne zasedel vzhodni Jeruzalem in Zahodni breg. Ker tam živeli Palestinci niso bili mobilizirani, je bila zasedba območij bliskovita (Calvocoressi 2009, 330).

Medtem ko so ZDA, uradna zahodna Evropa in večina zahodne javnosti podpirale Izrael, je izraelski napad naletel na ostro nasprotovanje in obsodbo v socialističnih državah vzhodne Evrope in med neuvrščenimi državami, za katere je bila oborožena intervencija Izraela nesprejemljivo sredstvo za razreševanje spora. S tem se niso sprijaznile niti ne tako redke neuvrščene države, ki so imele sicer dobre odnose z Izraelom (Novak 1981, 356).

OZN je pozival sprti strani k ustavitvi sovražnosti, ki se zgodi šesti dan bojevanja. Izraelska vlada je bila zelo presenečena, ko je Egipt 9. junija pozval k premirju, nekaj ur za njim je sledila še Sirija. Ko so v izraelskem poveljstvu izvedeli, da je Golanska planota zapuščena, so jo z bliskovito akcijo zasedli. Izraelska ofenziva na Golansko planoto se je začela šele 8. junija, vendar so po treh urah močnega sirskega ognja izraelske vrste utrpeli hude izgube (Novak 1981, 357). Vojna je bila popolni uspeh za Izrael, saj okupira Gazo, Zahodni breg in Jeruzalem, Golansko planoto ter celotni Sinajski polotok. Tudi žrtev je na izraelski strani okoli 1.000, na arabski pa vsaj 18 krat več. Pod izraelsko okupacijo se znajde več kot milijon Palestincev. Židovska država pa postane vodilna sila v regiji (Zagrajšek 2003).

Vendar pa poraz Arabcev ni odvrnil od osnovnih prepričanj, da Židje ne spadajo v arabski svet, kar je bila gonilna sila v njihovem spopadu z Izraelom. Kljub temu je egiptovski predsednik spoznal, da so Židje v arabskem svetu premočan »tujek«, da bi ga bilo mogoče iztrgati. Zatem tudi Egipt sprejme resolucijo, OZN št. 242 z dne 22. novembra 1967, ki zahteva umik Izraela z zasedenih ozemelj, na drugi strani pa poziva Arabce, naj priznajo Izrael. Arabske terjatve so se po šestdnevni vojni omejile na zahtevo po izraelskem umiku in zagotovitvi zakonitih pravic palestinskega ljudstva. Arabci so bili pod pritiskom orožja prisiljeni postopoma dejansko priznati židovsko državo (Novak 1981, 357–358).

4 POSTSIONIZEM VS. NEOSIONIZEM

Čeprav je zgodovina države Izrael relativno kratka, so se kritiki že od začetka ukvarjali z vprašanji, kot so problematičnost izraelske kolektivne identitete, razmerje med izraelsko kulturo in širšo židovsko skupnostjo v svetu, odnos Izraela do palestinskih Arabcev in nadaljevanje razvoja sionizma po nastanku države Izrael. Vendar so bila do poznih sedemdesetih ta vprašanja zapostavljena. Po letu 1980 se začnejo te kritike bolj jasno definirati in nastaneta dve ideji – postsionizem in neosionizem (Silberstein 1999, 89).

Po Ramu je neosionizem izključevalno, mesijansko, nacionalistično in fundamentalistično gibanje, ki obravnava Izrael in njegovo sveto zemljo kot bistveni del identitete. Postsionizem pa je bolj individualistično usmerjen, manj obremenjen z zgodovinskimi miti ter se zavzema za pravice vseh državljanov, tako Židov kot Arabcev. Neosionizmu (za razliko od postsionizma) tako še ni uspelo postati akademski pristop (Ram v Nimni 2003).

Nastanek neo- in postsionizma lahko vidimo kot razcep v izraelsko-židovski identiteti, na izraelsko družbeno-liberalno paradigmo ter etno-židovsko nacionalistično paradigmo (Waisberg 2015).

Omenjeni ideji se razlikujeta glede palestinskega vprašanja, problema kulturne usmeritve Židov v diaspori, problema morebitne zlorabe spomina na holokavst ter problema nadvlade priseljencev Aškenazev oziroma evropskih Židov nad Mizrahi oziroma arabskimi Židi. Za potrebe te diplomske naloge nas zanima samo, kako post- in neosionizem obravnavata problem Palestincev (Ram v Morris 2007, 214).

Izraelsko-arabski spor je lahko koristen, saj zagotavlja in upravičuje Židovsko demografsko hegemonijo tudi zaradi vprašanja varnosti. Dokler se ne vzpostavi zaupanje med Izraelci in Palestinci, je iz varnostnega vidika bolje, da imajo Židje demografsko večino in vojaško premoč. Ob bolj enakovrednem položaju sil bi lahko bile žrtve številčnejše (Waisberg 2015).

Postsionizem trdi, da je Izrael kolonialna država kot marsikatera druga, na primer Južna Afrika ali Avstralija. Ne glede na to, ali je bil izgon Palestincev leta 1948 naklepen, ali le posledica vojne, je dejstvo, da je Izrael v večji meri odgovoren za problem beguncev. Princip takratnega sionizma je težil k čim večjem ozemlju za Žide, ter zagotovitvi delovnih mest.

Posledično je prihajalo do diskriminacije Palestincev. Izrael je država za Žide, ki pa mora postati država za vse prebivalce, je temeljna mantra postsionizma.

Neosionizem pa ni nikoli sprejel dejstva, da so Židje nekoč v svoji državi živeli s pogani. Arabski odnos do Židov je odraz dolgotrajnega antisemitizma. Sionistična iluzija, da so Židje zmožni živeti v harmoniji z drugimi etnijami, je za neosioniste nerealna. Arabci v Izraelu morajo ostati zgolj tuja manjšina (Ram v Morris 2007, 214-16).

4.1 . PO LETU 1967

Po šestdnevni vojni je Izrael dobil veliko več ozemlja, kot je bilo predvideno s sklepom OZN. Vzrok je bil v slabljenju arabskega odpora, saj je zbežalo skoraj 80 % prebivalstva, pa tudi to, da je bila mednarodna skupnost še vedno pod vplivom nacističnega genocida nad Židi in ni oporekala širjenju Izraelskega ozemlja (Šobajić 1982, 251).

Izrael je bil po šestdnevni vojni zelo samozavesten, saj je dosegel veliko zmago, pa tudi gospodarska rast se je močno povečala. Na tem mestu se začne odklon od sionizma k neosionizmu. Ena izmed vrednot neosionizma je težnja po t.i. Velikem Izraelu (Ram v Morris, 2007). S to vojno se Izrael približa temu cilju, saj okupira Golansko planoto (Sirija), Gazo in Sinajski polotok (Egipt) in Zahodni breg z Jeruzalemom (Jordanija). Več kot milijon Palestincev se tako znajde pod izraelsko okupacijo (Bregman 2003, 59). Jeruzalem po okupaciji razglasijo za večno prestolnico Izraela, na kar se opirajo med vsemi nadaljnjimi mirovnimi procesi (Armstrong 1997, 397). Ideologija neosionizma se kaže tudi v tem, da je Izrael v 70. letih zgradil nov nacionalni in zgodovinski etos. Izraelci so morali namreč »znanstveno« dokazati, da so Palestinci samovoljno zapustili svoje domove. Pomembno pa postane tudi čaščenje svetih krajev – npr. Jeruzalem (Ram v Morris 2007, 220).

Naslednji mejnik v razvoju neosionizma je Jom-kipurska vojna, ki sta jo proti Izraelu sprožila Sirija in Egipt na židovski praznik Jom kipur 6. oktobra. Čeprav nasprotniki presenetijo Izrael, ta hitro obrne potek vojne v svojo korist in se pomakne še globlje na ozemlje nasprotnikov. Izraelska vojska se ustavi približno 100 kilometrov prek Kairom in 30 kilometrov pred Damaskom. Spopadi terjajo veliko žrtev in denarne izgube, zato se med udeleženci arabsko-izraelskega spora pojavi razmišljanje o miru. Iskanje rešitve se pridružijo tudi ZDA. Določen napredek se zgodi s podpisom Ženevske mirovne pogodbe, mehanizma, ki bo omogočal nadaljnja pogajanja. Na izraelskih volitvah leta 1973 sicer zmaga Delavska stranka, vendar pa postane glavna opozicijska stranka desničarski Likud, ki podpira vrednote neosionizma (Bregman 2000, 117–23).

Nastanek stranke Likud se je začel leta 1965, ko Menachem Begin svojo tedanjo stranko Herut poveže z liberalci, leta 1973 pa se združijo še s tremi konzervativnimi strankami (Eretz Yisraela, Državne stranke in Svobodne stranke). Osnovna doktrina Likuda je, da so vsa ozemlja pridobljena med šestdnevno vojno, del Izraela (Sinajska planota, Golanska planota, Zahodni breg in Gaza). Težnje Palestincev po lastni državi pa so spregledane, saj naj bi Palestina ogrožala Izrael in njegove prebivalce (Miklavčič 2011).

Leta 1977 imajo v Izraelu splošne parlamentarne volitve. Na teh volitvah Likud zmaga in prevlada Delavske stranke se tako po 20 letih konča. Po tem letu politika v Izraelu ne bo več ista (Bregman 2003, 167).

Begin 20. junija 1977 predstavi novo vlado in ima tudi govor v Knesetu (izraelskem parlamentu). Med ključnimi cilji izpostavi boj proti korupciji in inflaciji, razbremenitev davčne obremenitve, dvig izraelskega BDP ... Pomembneje pa je, da napove nadaljevanje mirovnih pogajanj z arabskimi državami, vendar pa je zagovornik naselitve Židov na vse dele bibličnega Eretz Izraela, tudi na ozemlje Zahodnega brega. Tamkaj se že od konca šestdnevne vojne počasi gradijo izraelske naselbine (Bregman 2003, 170).

Naselbine in celotno okupirano ozemlje je pod strogim nadzorom izraelske vojske. Po dolgih letih služenja vojske na teh območjih, je dvom v sionizem zajel tudi vojake, ki so tam delali. Sionizem naj bi bil človeško in napredno gibanje. Vendar so bili ti vojaki dnevno soočeni z realnostjo okupiranih območij – jezni, zatirani in sovražni Palestinci (Silberstein 1999, 94).

4.2 PALESTINSKO VPRAŠANJE

Eden glavnih dejavnikov za cepitev sionizma na neo- in postsionizem je tudi vprašanje palestinskega prebivalstva v državi Izrael. Palestina je za čas prvega sionističnega kongresa spadala pod Otomanski imperij. Po prvi svetovni vojni pa se Francija in Velika Britanija dogovorita o razdelitvi tega dela sveta. Želje Arabcev niso upoštevane. Velika Britanija tako leta 1917 zasede območje Palestine. Belfourdska deklaracija je jasen znak, da nameravajo Britanci Židom pomagati pri ustanovitvi lastne države (Pappe 2006, 65-68). Sionisti so tako začeli naseljevati Palestino, za katero so menili, da je prazna, neposeljena. Pred sionizmom so se Židje že selili v deželo njihovih prednikov, vendar nikoli tako množično. Nasprotovanja Arabcev temeljijo na dejstvu, da niso nikoli zapustili dežele ter so vedno predstavljali večinsko prebivalstvo. Začno se posamezni napadi na židovske priseljence, ki so nezadovoljni, da jim tujci naseljujejo njihovo ozemlje (Bregman 2002, 3).

Neosionisti menijo, da se je palestinski teror po letu 1917 oz. po Belfourdski deklaraciji začel brez posebnega vzroka. Palestinski voditelji so že tedaj organizirali proteste proti sionistični politiki ter novim britanskim voditeljem, ki so bili naklonjeni Židom. Protesti med letoma 1920 in 1921 postanejo, še posebej v urbanih središčih, tudi nasilni. Domačini, torej Arabci so postali teroristi, saj niso razumeli sionizma in niso sprejemali odločitve Britancev, da dajo njihovo zemljo tujcem. Takratni palestinski voditelj Al-Hajj al Husayni in kasnejši so kmalu spoznali, da implementacija sionističnih sanj pomeni razlastitev avtohtone populacije, ki je leta 1929 predstavljala 70 % vseh prebivalcev. Kljub večini, so bili preslabo opremljeni za boj, tako proti britanskim imperialistom kot sionističnim kolonizatorjem (Pappe 2013, 34–35).

Arabski upor med letoma 1936–1939 je bil eden redkih, ki so imeli pozitivne posledice za Arabce. Britanci so namreč popustili pritiskom domačinom in potrdili Belo knjigo in z njo omejili kvote za imigracijo Židov. V naslednjih petih letih bi se v Palestino lahko preselilo le 75.000 Židov. Predlagali pa so tudi ustanovitev neodvisne arabsko-židovske države v Palestini (Ferfila 1993, 26). Izraelci so nasprotovanje izražali s fizičnimi napadi nad Britanci. Britanci so kmalu spoznali, da je izraelsko-palestinski spor zanje izjemno težaven in predlagali, da vrnejo mandat za Palestino Združenim narodom. ZN tako predlagajo razdelitev Palestine razdelitev na židovsko in arabsko državo. Takoj naslednji dan začnejo Židje napadati arabske vasi na ozemlju, ki po ZN pripada njim. Kar predstavlja začetek prisilnega preseljevanje Arabcev. Med septembrom 1947 in marcem 1948 jih 70.000 zapusti svoje domove. Po arabsko-izraelski vojni leta 1948 pa od 850.000 Palestincev, ki so živeli na ozemlju, ki je po ZN pripadalo Izraelu, zgolj 160.000 ostane v svojih domovih in postane arabska manjšina v Izraelu. Ostali so pregnani ali ubiti (Pappe 2006, 130–137).

Benny Morris, predstavnik neosionizma, trdi, da so bili Palestinci, ki so leta 1950 vdirali v Izrael, teroristi. V resnici pa so bili to begunci, ki so po neuspešni vojni izgubili svoje premoženje in posesti, ter so jih želeli dobiti nazaj. Maščevanje je bilo med razlogi za povratek v manjšini. Izraelci so celo sledili politiki, na mestu ustrelili Palestinca, ki se želi vrniti nazaj. Tako je življenje izgubilo približno 5.000 Palestincev (Pappe 2013, 37).

Mejnik v palestinskem odporu proti Izraelcem je ustanovitev Palestinske osvobodilne organizacije (PLO) leta 1964 v Kairu, v kateri se je utelesilo palestinsko nacionalno gibanje (Permanent Observer Mission of The State of Palestine to the United Nations New York).

Naslednja prelomnica v izraelsko-palestinskih odnosih je šestdnevna vojna leta 1967, ko Izrael zavzame Zahodni breg, Gazo in Vzhodni Jeruzalem, ki so bili prej v rokah Arabcev. Tako se čez noč milijon Palestincev znajde pod Izraelsko okupacijo, 1,500.000 Palestincev pa je takrat živelo zunaj bivše mandatne Palestine (Boeta Jelinčič 2009, 342–344). Med nepričakovanimi izkupički vojne je tudi pojav palestinskega nacionalizma. Vojna leta 1967 je pripomogla k mednarodnemu priznanju Palestincev kot manjše narodne skupine znotraj Izraela, z legitimnimi zahtevami po lastnemu narodu in državi (Silberstein 1999, 91).

Konec 50. palestinski Arabci ustanovijo Fatah, politično in vojaško organizacijo. Poraz Arabcev v šestdnevni vojni vpliva tudi na Fatah, ki leta 1968 objavi politični program, v katerem poziva k ustanovitvi demokratične države Palestina, v kateri bi brez diskriminacije živeli Arabci in Židi (Encyclopedia Britannica).

Februarja 1969 glavni ustanovitelj Fatah-a Jaser Arafat postane tudi predsednik PLO, ki je takrat postala glavno telo za zastopanje palestinskih interesov. Začnejo se teroristični napadi na Izrael in Izraelce, tako v državi, kot tudi v drugih mestih po vsem svetu (Boeta Jelinčič 2009, 342–344).

Leta 1987 se iznenada začne t.i. initifada oz. upor palestinskih Arabcev. Palestinci so, še posebej v Gazi, živeli v bornih pogojih. Delo v bogatem in razvitem Izraelu pa jih je dnevno opozarjalo na njihov beden položaj. Mladi Palestinci, potomci beguncev, ki so morali zapustiti svoje domove v prejšnjih arabsko-izraelskih spopadih, so tako začeli upor proti Izraelcem. Izraelska vojska, dobro opremljena z modernim orožjem, ni vedela, kako se soočiti s palestinskimi civilisti, ki so vanje metali kamenje, zažigali gume ali postavljali barikade. Palestincem v Gazi in Zahodnem bregu so se pridružili tudi arabski Izraelci, ki so bili že od začetka države del izraelske družbe in predstavljali 17 % prebivalstva. Izraelsko družbo je presenetil tako masovni upor Palestincev, kot kruti prijemi izraelske vojske proti njim (Bregman 2003, 215–219). Sredi initifade leta 1988 pa je bil ustanovljen Hamas – Gibanje za islamski odpor, ki je naslednja tri leta redno vršil napade na izraelske vojake in civiliste. Sprva so napadali samo s kamenjem, kasneje pa tudi z noži in ročnimi granatami. V letu 1991 so postajali primeri napadov na Izraelce še pogostejši, pripadniki Hamasa pa so začeli ubijati in pohabljeni tudi Arabce, ki naj bi sodelovali z Izraelci. Od decembra 1987 do septembra 1991 je bilo ubitih 1.225 Arabcev, od tega 697 s strani Izraelcev, ter 25 Izraelcev (Boeta Jelinčič 2009, 344).

Leta 1950 Izraelci sprejmejo zakon Law of Return, ki dovoljuje vsakemu Židu, da se vrne v matično deželo Izrael. S tem so dosegli tudi večino v svoji državi. Ta zakon pa ne velja za Palestince, ki se sicer sklicujejo tudi na pravico do vrnitve, ki je del Splošne deklaracije človekovih pravic. Židje se tako širijo po vseh delih Izraela, tudi okupiranih ozemljih, medtem ko se palestinski begunci ne smejo vrniti (Honig-Parnass 2011, 36–39).

Vse od leta 1948 Izrael zanika vso odgovornost za palestinsko Nakba (katastrofa). Več kot šest desetletij je bila izraelska politika usmerjena k ustvarjanju novega kolektivnega spomina, ki sloni na mitih sionizma, kot je na primer vzpostavitev naselbin na "močvirju" in "praznih hribih", zemlja "brez" ljudi za ljudi ter triumf manjšine nad večino (vojna 1948). Vsak palestinski poizkus ustvariti koherenten narativ o njihovi preteklosti je bil pogosto utišan s strani Izraelcev ali pro-sionističnih lobijev na zahodu. Tudi Nakba je bila do nedavnega popolnoma izvzeta iz Zahodnega diskurza o izraelsko-palestinskih odnosih (Masalha 2011, 2).

Palestinski nacionalizem po vojni 1967 in nezmožnost Izraelcev, da Palestince popolnoma zatrejo, je postal zanimiv za izraelske znanstvenike in akademike, ki so podvomili o sionističnih mitih. Začeli so se zavedati, da je prav izraelsko-palestinski spor center izraelske zgodovine in formacije izraelske družbe. Razkritje tajnih dokumentov pa še potrdi ugotovitve znanstvenikov, da so Izraelci (so)krivi za usodo palestinskega naroda (Silberstein 1999, 92). Zanimivo je, kako je izraelsko-palestinski spor vplival tako na oblikovanje izraelske kot tudi palestinske identitete. Izraelci so bili Židje, ki so se pred pogromi v Evropi odločili, da se preselijo in ustanovijo lastno državo, kar jim je tudi uspelo. Zaradi nasprotovanja Palestincev in ostalih Arabcev pa je židovska skupnost doživela tudi transformacijo, naenkrat so Židje v Izraelu postali Izraelci. Izraelci pa so vplivali na vzpostavitev palestinske identitete. Sprva so bili Palestinci »zgolj« v Palestini živeči Arabci. Ko začnejo Židje naseljevati Palestino in se začnejo kratiti pravice domačinov, se začnejo Arabci počasi zavedati svoje skupne identitete. Kasneje, po vojni 1948 in še posebej 1967, ko izgubijo še zadnji kos svojega neodvisnega ozemlja, postane ta skupna zavest še močnejša. K temu pripomore tudi ponižanje, ki so ga deležni, ko jim z izdatno pomočjo ostalih sosednjih arabskih držav ne uspe premagati Izraela. Po podpisu sporazuma med Izraelom in Egiptom pa Palestinci vidijo, da bodo morali poskrbeti za svoje pravice znotraj Izraela, za kar se (ne)uspešno borijo še danes. Sionizem je torej izdatno pripomogel k oblikovanju palestinske zavesti (Khalidi 2010, 192–195).

4.3 POSTSIONIZEM

Postsionizem bi lahko označili kot kritični pogled na sionizem, ki opozarja na problematičnost sionističnega diskurza, zgodovinske naracije in družbene in kulturne reprezentacije, ki jo je ta naracija ustvarila. Vedno večje je število ljudi, ki menijo, da je sionizem zastarel in da bi bilo treba njegove pojme posodobiti. Za kritike predstavlja postsionizem izziv osnovnim principom in vrednotam sionizma. Za zagovornike pa je ta transformacija nujno potrebna, če želi izraelska družba postati popolnoma demokratična (Silberstein 1999, 2).

Postsionizem se je začel v 80. letih. Ogrodje sestavljajo pripadniki t.i. novega srednjega razreda, ki živijo v obalnih regijah, predvsem v Tel Avivu in okolici. Ta ideja posveča večjo pozornost individualnim pravicam kot skupinski slavi. V nasprotju z neosionizmom, ki ceni kolektivno moč židovskega ljudstva, postsionizem pravi, da je kolektivnost zgolj vzvod za dosego pravic posameznika. V zgodovinski perspektivi je postsionizem zagovornik sedanjosti in kvalitete življenja danes, ne pa preteklosti in zgodovinskih dejstev in uspehov Izraela oziroma Židov. Bližnja prihodnost in potomci so bolj pomembni kot preteklost in predniki. Postsionizem med drugimi predstavlja gibanje Yesh-Gvul (dobesedni prevod bi bil Brez omejitev), ki je nastalo iz vojakov, ki so se uprli ukazu, da naj se grejo boriti v Libanon v vojno leta 1982. Vojaki so se uprli zaradi lastnega prepričanja, da je vloga vojske obramba in ne represija. Čeprav je bilo gibanje majhno, pa se je večji del prebivalstva poistovetil z idejo gibanja, da so državljanske pravice pomembnejše od etničnega nacionalizma. Postsionizem je torej ideja liberalizacije in odprtosti, ki želi zmanjšati meje v izraelski identiteti, tako bi bili znotraj vključeni tudi drugi prebivalci Izraela (Ram 1999, 334).

Nekateri izraelski sociologi in zgodovinarji so v začetku 80. let začeli dvomiti v uradno verzijo izraelske zgodovine in sionistično ideologijo. Za njih je sionizem izpolnil svojo vlogo z ustanovitvijo države. Njihovo mnenje je, da je Izrael in sionizem v veliki meri odgovoren za sovraštvo med Izraelci in Arabci (Tabarani 2008, 24–25).

Postsionizem prav tako kot neosionizem ni jasen pojem. Bistvo pa je, da ima drugačen pogled na izraelski kolonializem ter problem palestinskih beguncev pred in po vojni 1967 (Honig-Parnass 2011, 117). Begunce naj bi Izraelci prisilili zapustiti svoje domove. To tematiko so začeli preučevati t.i. novi zgodovinarji, ki so začeli preučevati dokumente, ki so jim sneli oznako zaupno in so postali javni. Tako so dobili dokaze, da so bili pokoli in preselitve Arabcev namerni (Tabarani 2008, 24–25). Novi zgodovinarji so ohlapno definirana skupina novinarjev in znanstvenikov, ki vključuje naslednje: Tom Sagev, Simha Flapan, Amnon

Kapeliouk, Benny Morris, Avi Shlaim in Ilan Pappé. Sagev je bil novinar časnika Haaretz, Flapan in Kapeliou sta pisala za Al-Hamishmar, Morris pa je dvanajst let delal za Jerusalem Post. Ekspanzija interneta in satelitske televizije je omogočila, da so se njihove ideje in odkritja razširile tudi v nekatere zahodne medije. Nekateri Izraelci so tudi posneli filme o brutalni izselitvi Palestincev (Ram Levi – Khirbet Khiz'ah (1978), in Avi Mograb – Deportation(1989)) (Masalha 2011, 5).

Politično ozadje postsionizma temelji tudi na dogodkih, ki so se začeli po vojni z Libanomom 1982 in kasneje po prvi palestinski inifadi leta 1988 (Ilan 2009). Libanonski problem je bil v številnih vojnah v sosednjih državah, ki so v državo pregnale mnogo beguncev, zlasti Palestincev. Posledično se je zrušilo krhko ravnotežje med kristjani in muslimani in leta 1975 je tako izbruhnila državljanska vojna. Sirijski predsednik Assad pa »na pomoč« pošlje še svoje sile. Na Assadovo potezo se odzovejo Izraelci, ki ustvarijo varnostni pas na jugu države med Libanomom in Izraelom, kasneje pa še napadejo državo z namenom pregnati palestinske gverilce, ki so imeli tam svoj sedež (Stoessinger 2001).

Po prvi palestinski inifadi oziroma neoboroženem uporu proti Izraelcem, se zahodno mnenje o Izraelcih drastično obrne, saj se izkaže, da niso vsi Palestinci teroristi. Ta obrat politična elita prezre, močno pa vpliva na kulturno elito v Izraelu. Akademike, novinarje in umetnike je zaznamoval v smislu, da so začeli drugače gledati na sedanost in preteklost. Dela novih zgodovinarjev, ki so se že prej dotikala perečega vprašanja Palestincev in palestinskih beguncev, pa jim pri tem pomagajo. V ospredje pogovorov v družbi pride tudi dejstvo o transformaciji družbe iz nekdaj homogene na multikulturno (zaradi preseljevanja Židov iz vsega sveta). V ospredje pridejo tudi arabski Židje (Mizrahi), ki so bili do sedaj najvredni zaradi svojih arabskih korenin (Pappé 2014, 119). Eden izmed indikatorjev postsionizma kot odziv na izraelski imperializem, je gibanje Mir zdaj (Peace now). Gibanje je bilo dejavno že v preteklosti med neuspešnimi mirovnimi pogajanjmi Izraela z drugimi arabskimi državami, posebej uspešno pa je leta 1982. Tistega leta je gibanje mobiliziralo največje demonstracije v zgodovini Izraela. V Tel Avivu se je zbralo več kot 400.000 ljudi, ki so protestirali proti vojni v Libanonu, ki niti ni neposredno ogrožala njihove države. Namen te vojne je bil politične narave, saj je desničarska vlada želela uničiti organizacijo PLO s sedežem v Damasku, ki je združevala palestinske begunce in izvajala gverilske napade na Izrael (Bergman 2003, 148).

Postsionizem je po Sibersteinu najnovejši in najbolj učinkovit vzvod, ki problematizira sionistični diskurz in njegovo zgodovinsko naracijo. Prav tako kot sionizem, se postsionizem

nenehno spreminja. Meje se konstantno premikajo, oziroma so zabrisane zaradi pomanjkanja strukture in organizacije. Debate o postsionizmu izražajo krizo identitete izraelske družbe. Morda ni smiselno govoriti o krizi identitete celotne družbe, pa je dejstvo, da je po 1960 Izrael doživel mnoge pretrese. To je pripomoglo k občutku nesigurnosti in nestabilnosti med prebivalci, predvsem med akademiki in intelektualci, kar se je odrazilo v spremembi mišljenja in premiku od sionizma k postsionizmu (Silberstein 1999, 90).

4.4 MIROVNA POGAJANJA 1993

Dogodki po libanonski vojni 1982 ter prvi palestinski intifadi pretresejo izraelsko družbo in jo spodbudijo k premisleku o svojem odnosu s Palestinci, ki so del njihove družbe. Politični učinek teh dogodkov je pojav nove pripravljenosti Izraelcev na mirovne pogovore z Arabci (Pappe 2009).

Oktober in decembra sta bili sklicani dve mirovni konferenci v Madridu in Washingtonu. Pogajanja se niso dobro odvila tudi zaradi palestinskih napadov na Izraelce. Leta 1992 na izraelskih volitvah zmaga Izak Rabin, član Delavske stranke – levice. Vzporedno z mirovnimi pogajanjmi so potekali tudi neposredni pogovori med PLO in predstavniki Izraela. Problematično je bilo dejstvo, da Izrael ni priznaval PLO kot predstavnik Palestinecev, PLO pa ni priznavala države Izrael (Bregman 2003, 236–238). PLO je v tistem času izgubil pomembnega zaveznika, Sovjetsko zvezo, zato nima več tako močnega pogajalskega izhodišča. Zato se prvič strinjajo z delitvijo Palestine med Izraelce in Arabce, zahteve po odstranitvi naselbin na Zahodnem bregu in Jeruzalemu kot prestolnici palestinske države pa ostajajo. Izraelska javnost prvič tudi podpre svojega voditelja, ki namerava odstraniti židovske naselbine na arabskem območju (Pappe 2006, 240–41). Izraelci so od PLO tudi zahtevali, da se odpove terorizmu. Ko se le-ti strinjajo, so 13. septembra 1993 podpisali mirovni sporazum iz Osla. Izraelci se kot rezultat sporazuma umaknejo iz Jeriha (Zahodni breg) in Gaze. Teroristični napadi židovskih skrajnežev ter Hamasa pa se nadaljujejo. Leta 1994 je bil podpisan mirovni sporazum med Jordanijo in Izraelom (Boeta Jelinčič 2007, 343–44).

Bolj kot so mirovna pogajanja napredovala, bolj se je stopnjevalo nasilje in demonstracije tako Palestinecev kot tudi radikalnih Izraelcev, ki so nasprotovali miru. V nasprotovanje tem demonstracijam, je Rabin organiziral shod z naslovom »Yes to Peace, No to Violence« (Ja miru, Ne nasilju). Shod je potekal 4. novembra 1995 na glavnem trgu v Tel Avivu. Zaradi nepozornosti policije je radikalni desničar Yigal Amir prišel do Rabina in ga večkrat ustrelil v glavo (Zionism and Israel Information Center).

Z umorom Rabina ter povečanim nezaupanjem do Palestincev, v Izraelu ponovno zavladala desnica. Na volitvah 1996 je izvoljen Benjamin Netanyahu, mirovni sporazum iz Osla pa obstane. Problem je, da so postsionisti »precenili« spremembe, ki naj bi se dogajale v 90ih. Oslovski mirovni sporazum je sicer imel veliko podporo v družbi, vendar ni vplival na hegemonski neosionistični konsenz glede palestinske pravice do svojega naroda. Politične elite so kljub sodelovanju v mirovnem procesu ostale zveste načelom, da je Izrael država za Žide (Honig-Parnass 2011, 172). Desetletje »cvetenja« postsionizma se konča z izbruhom druge intifade septembra 2000 (Pappe 2009).

4.5 VZPON NEOSIONIZMA

Neosionizem je težje opredeliti kot postsionizem, saj še ni postal akademski pristop. Največ informacij sem tako pridobila iz del postsionistov. Neosionisti sami namreč ne pišejo prav o neosionizmu, temveč zgolj sionizmu ter izraelskem nacionalizmu. Zato je težko podati točno in predvsem nepristransko definicijo. Sama bi ga opredelila kot eno izmed naslednjih faz sionizma oziroma deloma tudi kot radikalizacijo sionizma. Že sionizem kot gibanje Židov k ustanovitvi lastne države, je kolonialistično. Če bi bila Palestina dejansko prazna ljudi, bi morda sionizem dejansko »ugasnil« z ustanovitvijo države Izrael, tako pa je »napredoval« v neosionizem. Židje se po začetku preseljevanja soočijo z domačini Arabci in takoj nastanejo spori, saj trčita dve različni veri in tudi dve različni nacionalni gibanji. ZN sicer predlagajo, da se Palestina razdeli na dve državi: tako židovsko kot arabsko, vendar Arabci v Palestini idejo takoj zavrnejo, saj so oni tam živeli že stoletja. Zato Židje razglasijo lastno državo, kjer imajo na začetku svoje lastno ozemlje tudi Palestinci (Gaza in Zahodni breg), po vojni 1967 pa tudi to zasedejo Židi. Z vsakim napadom Arabcev dobijo neosionisti potrditev v svoj prav, ko branijo svoje ozemlje in zatirajo Palestince in njihove pravice.

Prvi predstavniki sionizma niso imeli določene ideje o lokaciji ustanovitve židovske države. Ker so se na koncu odločili za Palestino, je nastal problem, kako zagovarjati odločitev. Palestina je bila izbrana zaradi ideoloških motivov, saj je to dežela njihovih prednikov in Židje imajo kot izbrano ljudstvo pravico do te zemlje. Vse opisano z uspešnimi izkupički vojn z Arabci vpliva na zavest Izraelcev o njihovi vrednosti. Rezultati ankete konec devetdesetih so pokazali, da 68 odstotkov židovske populacije v Izraelu verjame, da so izbrano ljudstvo. Le 20 odstotkov je zavrnilo to etnokratsko prepričanje. Četudi so bili "očetje naroda" npr. Ben Gurin sekularni, Židje skozi leta postajajo vedno bolj versko usmerjeni. Na kar je vplivala tudi vojna leta 1967. V tej vojni Izraelci, kot že povedano, v šestih dneh premagajo Arabce in si prisvojijo nova ozemlja, med drugimi tudi Jeruzalem. Ravno zavzetje Jeruzalema nekateri

Židje dojemajo kot božji znak. Zmagovalni občutek se je udejanil v gibanju neosionizma. V Izraelu je torej od šestdnevne vojne potekala preobrazba (dela) družbe v religiozno družbo, v vzponu je mesijanski sionizem, oboje skupaj pa se odraža v neosionizmu. Mesijanski sionizem se nanaša na željo Izraela po ustanovitvi t.i. Velikega Izraela na biblijskem ozemlju. V konstruiranju ideje neosionizma nacionalna identiteta ni preprosto socialno-kulturni fenomen, temveč geopolitični in teritorialni ideal. To se odraža v popularnem sloganu – Ozemlje Izraela za ljudi Izraela (Masalha 2009, 71).

Neosionizem, kot odklon od »navadnega« sionizma, se torej začne po šestdnevni vojni leta 1967. Pripadniki so ljudje, ki so naselili okupirana območja ter njihovi podporniki v t.i. "nacionalnem kampu" po vsej državi. Predstavniki neosionizma v politični sferi so ekstremistične desničarske stranke, jedro nacionalno-religiozne stranke (Mafdal) in stranka Likud. Neosionizem apelira tudi na to, da je »biblično ozemlje Izraela« (vsa ozemlja pod izraelsko vojaško kontrolo) bolj pomembno kot sama država Izrael (manjši teritorij znotraj mej iz leta 1948). Domovina je bistvena, država pa instrument za nadzor nad njo. Pripadniki neosionizma pa sebe raje dojemajo kot židovsko ljudstvo – edinstvena spiritualna-etnična skupnost pa kot izraelski narod. Izogibajo se takim opredelitvam, saj med Izraelce spadajo tudi palestinski Arabci, ki živijo v Izraelu. Neosionizem je torej izključevalna, nedemokratična, nacionalistična, celo rasistična ideja Izraela, ki želi čisto židovsko ljudstvo na ozemlju bibličnega Izraela (Ram 1999, 333). Ta proces je bistven del t.i. božanskega procesa mesijanskega odrešenja, ki ga po neosionizmu ne bi smela zaključiti nobena izraelska vlada (Newman v Masalha 2009, 72).

Mirovni proces, ki se je začel v Oslu, je sicer pomemben dosežek postsionizma in njegovih predstavnikov, ki zagovarjajo pravice vseh državljanov znotraj Izraela in nasprotujejo gradnji naselbin na okupiranih (Palestinskih) območjih. Dan po podpisu mirovnega sporazuma, pa začnejo kolonisti pod vodstvom Moshe Feiglina burno nasprotovati mirovnemu procesu. Feiglini tudi prezira (stari) sionizem in pravi, da se je era sionizma končala, zdaj pa je čas za vzpon židovstva. Kar pomeni porast neosionizma, saj se s Feiglinijem in nadaljevanjem mirovnega procesa v izraelskem političnem prostoru začne doba nove izraelske desnice. Stisk rok med Rabinom in Arafatom je re-definiral razkol med levico in desnico – med mirom in nacionalizmom in med post in neosionizmom (Padahzur 2012, 108–9).

Na volitvah leta 1996 tako Delavska stranka kot Likud zastopata ista stališča glede nujnosti nadaljevanja mirovnega procesa. Čeprav je imela pod vodstvom Rabina drugačne nazore,

Delavska stranka sprejme bolj populistične ukrepe in se strinja, da vseh 144 izraelskih naselbin ostane avtonomnih na Zahodnem bregu, Jeruzalem večno izraelsko glavno mesto, Palestinci pa naj bi v zameno za mir dobili majhno suverenost ali neodvisnost znotraj Izraela. Na okupiranih ozemljih prav tako potekajo volitve in tam zmaga Fatah pod vodstvom Mahmouda Abbasa. Abbas je že v preteklosti vodil pogovore o miru med državama s predstavniki Delavske stranke. Na izraelskih volitvah pa zmaga Likud in Netanyahu, ki ljudem obljublja varnost pred terorističnimi napadi Palestincev (Pappe 2006, 233). Mirovni pogovori iz Osla se po sedmih letih končajo s srečanjem v Kamp Davidu, saj Izraelci ne ponudijo Palestincem nič, da bi se njihov položaj znotraj države izboljšal (Honig-Parnass 2011, 170).

Septembra leta 2000 se zaradi provokacije izraelskega voditelja Ariela Šarona začne druga initifada in izraelski protiukrepi se zaostrijo. Šaron komaj dva meseca po padcu pogovorov v Kamp Davidu obišče najbolj sveti kraj za Žide Tempeljski grič, ki pa je hkrati tretji najbolj sveti kraj za muslimane – Harem al Šaif. Sledijo nemiri Palestincev v Jeruzalemu, ki se hitro razširijo na druge dele Izraela (Padahzur 2012, 140).

Leta 2003 začnejo Izraelci graditi ločitveno ogrado okoli Zahodnega brega, 2004 pa v sumljivih okoliščinah umre Jaser Arafat. Na palestinskih parlamentarnih volitvah leta 2007 zmaga ekstremistični Hamas (Boeta Jelinčič 2007, 344). Izraelci zmage Hamasa ne priznavajo, saj to organizacijo definirajo kot teroristično. Poleg bojkota Hamasa, Izraelci v maščevanje ne plačujejo več davka palestinski upravi, zaprejo in posledično stradajo Gazo in povečajo nadzor na okupiranih območjih. Zviša se tudi število umorov Palestincev (Honig-Parnass 2011, 177). Vsi ti dogodki odražajo, da je postsionizem (trenutno) pozabljen in da v Izraelski družbi, ter predvsem politiki prevladuje neosionizem.

Po mnenju Masalha postsionizmu ni uspelo "premagati" neosionizma, saj mu ni uspelo ustaviti niti upočasniti gradnje naselbin na okupiranih območjih. Poleg tega ni dosegel sprememb v izraelski družbi, vsaj ne v večji meri. Po večini je v družbi še vedno nek ustaljen in neosionističen pogled na izraelsko-palestinske odnose. Tekom devetdesetih, torej v zlatih letih postsionizma, je Ministrstvo za izobraževanje in večji del akademske skupnosti promoviral uradno verzijo sionistične zgodovine, ki ne priznava dejstev, ampak raje uporablja mite, ki povečujejo Izrael in zaničujejo Arabce. Med potekom mirovnega procesa iz Osla pa je Izrael sodeloval tudi tako, da je kar potrojil naselbine na Zahodnem bregu (Masalha 2011, 35). Neosionizem je v uradni izraelski politiki viden v Nacionalni verski stranki, strankah

kolonistov okupiranih območjih, strankah ekstremnih desničarjev in v dobršnem delu stranke Likud. V družbo se vrača nacionalistični in religiozni diskurz ter rasizem in kolonializem. Po Ramu se ta proces odvija od umora Rabina, druge intifade in tudi terorističnega napada 9. 11. 2001 v ZDA. V izraelski družbi tako potekata dva destruktivna tokova, ki pa še nista bila ustrezno raziskana. Eden od teh je neokolonialistični politični režim, ki se kaže skozi okupacijo, razlastitev in zatiranje Palestincev ter v povečani diskriminaciji Izraelskih Arabcev. To pa je posledica neosionizma, ki spodbuja režim apartheida do arabske manjšine v Izraelu ter Palestincev na okupiranih območjih. Celoten proces podaljševanja okupacije, gradnja novih naselbin in militarizacija ustvarjajo nasilno neenakovredno situacijo, ki ogroža nadaljevanje demokracije v Izraelu ter celo njen obstoj« (Shehori 2004a).

Desna vlada, ki je na oblasti večino časa od uboja Rabina, dojema postsioniste kot grožnjo. To je razvidno iz desetletne prepovedi vrnitve v Izrael za Žida ameriškega porekla Norman G. Finklesteina, ker naj bi ogrožal varnost, in prepovedi vstopa Noamu Chomskemu. Iilan Pappé pa je zaradi svojih prizadevanj za pravice Palestincev izgubil mesto na Univerzi. Pappé je medtem že zapustil Izrael, saj je bil deležen več groženj s smrtjo (Haasz 2012). Vsi avtorji pa tudi zunaj Izraela nadaljujejo s svojim kritičnim oziroma postsionističnim pisanjem o Izraelu in njegovi politiki.

5 PRIHODNOST DRŽAVE: ETNOKRACIJA ALI LIBERALNA DEMOKRACIJA

Dokler se ne spremeni sionistična identiteta, mir ne more obstajati med Izraelci in Palestinci (Haasz 2012).

Tako postsionizem kot neosionizem izvirata iz klasičnega sionizma. Vendar so nekateri njuni poudarki ravno nasprotni. Neosionizem, na primer, poudarja mesijansko in partikularno dimenzijo sionizma, postsionizem pa normaliziranje in univerzalni aspekt. Čeprav v nasprotnih smereh, obe ideji kličeta po tranziciji k post-nacionalistični izraelski kolektivni identiteti. Nacionalizem je bil pomemben dejavnik pri gradnji izraelskega naroda, kolonizaciji ozemlja in nastanku države. Zdaj po desetletjih in zunanjih pritiskih, se je težnja premaknila k post-nacionalnim alternativam. Rešitev ponujata neosionizem in postsionizem. Neosionizem ima idejo razširiti etnično dimenzijo izraelskega nacionalizma na ekskluziven status. Postsionizem pa želi ekskluziven status družbene dimenzije v izraelski državnosti (Ram 1999, 335).

Osnovna ideja pri osnovanju države Izrael je bila, da bo to država za Žide. Menili so, da bodo lahko usklajevali nacionalistične ter demokratične nazore. Želeli so ustvariti etnično demokracijo, vendar so prezrli dejstvo, da v državi živijo tudi druge etnije. V zadnjih letih so tako desni kot levi podvomili v uspešnost koncepta sionizma. Levica je ustvarila koncept postsionizma, ki zagovarja narodno identiteto ter enakost med državljani. Desnica pa ima svoj koncept neosionizma, ki pa zagovarja, da je potrebno zamenjati pragmatični pojem države za Žide z židovsko državo, kar pomeni državo z etničnimi in kulturnimi simboli ter zgodovinskim poslanstvom (Ram v Morris 2007, 220).

Po Ramu se v Izraelu dogaja spopad med post in neo. Spopad je nekakšna moderna verzija nasprotja med ideologijo razsvetljenstva – utilitarizem, individualizem, racionalizem in pragmatizem (postsionizem) ter ideologijo romantike - nazadnjaški, fanatični, verski, fundamentalni in šovinistični ideologiji, ki predstavlja neosionizem (Ram v Honig-Parnass 2011, 174).

Dejstvo je, da so danes multietnične države pogoste. Vendar ima izraelsko-arabski spor globoke korenine. Postsionisti pravijo, da sta zaradi nezmožnosti obstoja etnične države z multikulturno družbo in liberalno demokracijo v Izraelu, možni dve poti. Ali etnokracija ali liberalna demokracija (Nimni 2003).

Po Weizmannu je glavni problem arabsko-židovskega konflikta v tem, da je to spopad med dvema pravicama za lastno državo in ne preprosto med tem, kaj je prav in kaj ne. Židje si lastijo pravico do Palestine zaradi zgodovinske povezave s to državo, Arabci pa zato, ker tu živijo že nekaj stoletij (Goldman 1970).

Glavna tema predvolilnega boja letošnji volitev je bil izraelsko-palestinski konflikt. Ta konflikt bo oblikoval prihodnost Izraela. Nasproti sta si stala Isaak Herzog, voditelj Sionistične Unije (nekdanja Delavska stranka), in Benjamin Netanyahu – Likud. Za Unijo je dolgoročni strateški cilj konec okupacije zasedenih območij. Netanyahu pa spodbuja poseljevanje teh območij. Po njegovo bi se meje Izraela morale razširiti od reke Jordan do Sredozemskega morja, kar bi pomenilo Veliko Palestino, če bi 4.5 milijona Palestincev v okupiranih ozemljih dobilo volilno pravico. Druga možnost pa je etnokraska, nedemokratična židovska država z omejenimi pravicami manjšin znotraj države. Z drugimi besedami bi lahko to imenovali apartheid (Shlaim 2015).

Na marčevski volitvah je slavil Netanyahu. Časopis Haaretz njegovo vlado opisuje kot omejeno in vase zaverovano, večno sovražno proti Arabcem in muslimanom na splošno ter odločeno za gradnjo novih naselbin na Zahodnem bregu. Palestince pa še vedno dojema kot vsiljivce na židovskem prostoru (Haaretz Editorial 2010). Prihodnost je torej nejasna. Trenutno je v politiki in družbi glavna ideja neosionizma, kar lahko vidimo tudi s ponovno izvolitvijo Netanyaha za premierja, ki mu je uspelo prepričati ljudstvo, da se varnost doseže s silo in ne z mirom.

5.1 PRIHODNOST POSTSIONIZMA

Trenutno v Izraelu torej vlada ideja neosionizma. V tem poglavju bom opredelila, kaj se po mnenju njegovih zagovornikov trenutno dogaja z postsionizmom.

Shlomo Avineri (2007,6) v članku Post-Zionism doesn't exist (postsionizem ne obstaja) trdi, da je postsionizem pravzaprav stari antisionizem. Da bi termin postsionizem prišel v veljavo, morajo njegovi zagovorniki najprej sprejeti pojem sionizem in državo Izrael. Pripadniki antisionizma namreč ne verjamejo v legitimnost države Izrael, saj naj ne bi nastala na zakonitih temeljih (Izraelci sami razglasijo državo, čeprav jo ZN razdelijo med Žide in Palestince). Avtor trdi, da tisti, ki se imajo za postsionite, za potrebo razvoja debate znotraj tega diskurza, sami izumljajo termin. Zemljo, na kateri je od leta 1948 država Izrael, imenujejo Palestina, Židje so priseljenci in tako naprej. Nekateri med njimi pa tudi sprejemajo palestinski narativ, kar seveda ni primerno v trenutnem diskurzu v Izraelu.

Shehori (2004a) je v svojem članku povzela mnenja nekaterih postsionizmov o tem, kaj se trenutno dogaja z idejo. Avtor knjige Novi sionizem Tom Segev tri leta po izidu knjige trdi, da je postsionizem mrtev in to zaradi druge palestinske intifade, ki se odvija že tri leta in pol (članek je nastal leta 2004). To izjavo kasneje omili in pravi, da je Izraelce intifada in terorizem, ki se dogaja, »potisnila« nazaj v primež sionizma.

Segev (prav tam): »Ta trenutek je postsionizem v najboljšem primeru v zmrzovalniku. Ni živa stvar. Zlata leta postsionizma so minila. Optimizma in odprtosti družbe, ki je zavladovala v času mirovnega pogajanja iz Osla, je trenutno konec, saj se vsi bojimo terorizma. Temeljna zadeva postsionizma, kako ustvariti židovsko in demokratično državo, je trenutno na stranskem tiru, saj se zaradi Arabcev vsi bojimo za lastna življenja.« Terorizem pa tudi vpliva na čedalje večjo brutalnost akcij izraelskih obrambnih sil. Segev verjame, da se bo postsionizem vrnil, ko bodo razmerja s Palestinci urejena. Ilan Pappé (prav tam), eden glavnih predstavnikov postsionizma pa pravi: »Postsionizem je trenutno neaktiven. Mogoče se bo nekoč vrnil v izraelsko družbo. Takrat ko bodo ljudje rekli, da je dovolj barbarizma in sramote, ki sta trenutno del izraelske politike.« Pappé je potreboval 25 let, da je dojel, da akademiki sledijo politiki. Tudi za postsionizem pravi, da je nastal z mirovnim sporazumom iz Osla in potonil z drugo intifado. Zato tudi trdi, da »se bo postsionizem vrnil, ko se bo povrnila moč politični levici«. Ram (2004b), pa ima drugačno stališče in pravi, da je postsionizem šele zarodek: »Postsionizem ni mrtev, prej nasprotno. Res pa je, da malo ljudi prenaša termin postsionizma, vendar je le-ta družbeni fenomen, ki se je infiltriral globoko v zavest družbe in ga lahko vidimo v mnogih področjih družbe (intelektualci, umetniki, kulturniki) skozi ne-ideološki pogled teh Izraelcev.« Čeprav je trenutno zakrit s terorizmom in propadom mirovnih pogajanj, ima realne možnosti, da spet pride v ospredje. Priznava pa, da je trenutno v ospredju neosionizem, vendar je to samo začasno stanje.

Likhovski (2010) ugotavlja, da se v zadnjem desetletju dela nekaterih avtorjev dotikajo takšnih tematik, ki jih ni mogoče umestiti ne v sionizem, ne neosionizem in ne postsionizem. Novo generacijo znanstvenikov in akademikov poimenuje kot Tretji val v izraelskem zgodovinoepisju ali post-post-sionizem. Ta generacija se je ukvarjala z novimi subjekti, uporabljala nove vire informacij ter postavljala nova vprašanja o izraelski družbi in odnosu do sionizma. Njihov glavni cilj raziskovanja je odnos do individualnega telesa ali duše. Drugo pa je njihovo razumevanje moči po Foucaultu. Za razliko od postsionistov menijo, da je moč razpršena v družbi in ne v rokah posameznikov. Če je moč tako razpršena, je tudi težje poenostaviti vlogo žrtve in zatiralcev. Tak diskurz, ki ga uporabljajo post-post-sionisti, je torej

pogosto neodvisen od države in ideologije. Preučujejo pa interese, mentaliteto, navade, čustva, družbeno konstrukcijo, ideje, ... navadnih ljudi in ne politikov, vojakov in generalov.

6 ZAKLJUČEK

Večina narodov na svetu ima že od nekdaj svojo državo. Židje so eni redkih, ki je v 19. stoletju niso imeli. Rastreseni so bili po vsem svetu in konec 19. stoletja postali odveč v državah, kjer so bivali. Razni pogromi in preganjanja Židov konec 19. stoletja so vodili k razmisleku Židov o neki trajnostni rešitvi svojega obstoja. Nekateri izmed njih so predlagali bolj ali manj uresničljive rešitve, od naselitve v Afriki do lastne kolonije v ZDA. Na koncu je prevladala ideja Theodorja Herzla. Herzl oziroma Vizionar države, je promoviral vrnitev in poselitev židovske zgodovinske države Eretz Ysrael. S tem se začne tudi sionizem, ki je gibanje Židov, katerega cilj je lastna država. Konec 19. in začetek 20. stoletja so se začele selitve Židov na ozemlje današnje Palestine. Vodilni pobudniki te selitve niso računali oziroma niso vedeli, da je ta dežela že poseljena z domačini – Arabci. Tisti pa, ki so to vedeli, so trdili, da je dežela prazna, ne sicer v smislu neposeljenosti, temveč, da so prebivalci nepomembni. Tako se že zgodaj pojavijo nesoglasja med priseljenci in domačini, saj so verske in kulturne razlike velike. V tistem času je Palestina spadala pod britansko oblast. Britanci so Židom zagotovili podporo pri ustanovitvi lastne države, hkrati pa Arabcem obljubljali omejitev židovskega preseljevanja. Po mnogih nesoglasjih in spopadih med vsemi tremi stranmi, se Britanci odločijo to problematiko predati Združenim narodom, ki sprejmejo stališče do ustanovitve politične in ekonomske zveze dveh etnij v eni državi. Židje se ne strinjajo s tem, zato leta 1948 razglasijo lastno državo Izrael. To je bil čas po 2. svetovni vojni, ko se je mnogo Židov preselilo v Izrael v iskanju zatočišča. Arabci na izraelsko razglasitev države odreagirajo z vojno. Čeprav je v začetku v podrejenem položaju, Izrael med prekinitvijo ognja okrepi svoje vrste in se dodobra oboroži ter premaga Arabce.

To je prelomnica v izraelsko-palestinskih odnosih in hkrati začetek cepitve sionizma. Izraelci so dobili veliko moč in samozavest, Arabci so bili ponižani, poleg tega pa jih je bilo veliko primoranih zapustiti svoja bivališča znotraj Palestine. Tu se že kaže odmik od sionizma, ki je izpolnil svoj cilj z ustanovitvijo lastne države in začne zametek neosionizma, predvsem z izraelskim nacionalizmom in kolonializmom. Hkrati pa začne oblast tudi prekrivati oziroma spreminjati dejstva o palestinskih Arabcih in o dejstvu, da jih je izraelska oblast prisilila zapustiti svoje domove, mnoge pa tudi ubila. Naslednji korak v razvoju neosionizma je šestdnevna vojna 1967. Takrat Izrael ne samo premaga vse svoje arabske sosedje, temveč tudi zavzame del njihovega ozemlja. Izraelci se na očitke o kolonialnih težnjah izgovarjajo na to,

da želijo zgolj poskrbeti za varnost v svoji državi. Arabci ob tem sklenejo, da ne bodo nikoli priznali te države. Konec osemdesetih let prejšnjega stoletja oblast dovoli odpreti arhivske dokumente z oznako zaupno. Na podlagi odkritij v dokumentih se nekaj akademikov in znanstvenikov izpostavi s svojimi deli, v katerih pišejo resnico o vojni leta 1948 in zakaj je moralo 850.000 Palestincev zapustiti svoje domove. Do tedaj je bilo namreč veljalo, da so Palestinci samovoljno zapustili svoje domove in to držo neosionisti zagovarjajo še naprej. Po šestdnevni vojni 1967 se poleg približno 160.000 Palestincev, ki so že živeli znotraj Izraela, pod okupacijo znajde še več kot milijon Arabcev, ki so živeli na območju Zahodnega brega in Gaze. Ti dve območji (poleg Sinajskega polotoka in Golanske planote) Izraelci okupirajo. Vsa ta dejstva so opisana v delih t.i. novih zgodovinarjev in vplivajo na premik v sionizmu, imenovanem postsionizem. Postsionizem je bolj liberalno in demokratično usmerjen tok sionizma. Novi zgodovinarji vplivajo tudi na izraelske kulturne delavce in kmalu je v porastu ideja, da bi morala izraelska družba postati multikulturna. To držo v neki meri sprejme tudi politični vrh s takratnim premierjem Izakom Rabinom. Rabin in predstavnik Palestinske osvobodilne organizacije Jaser Arafat leta 1993 podpišeta mirovni sporazum iz Osla, ki naj bi bil začetek približevanja stališč Židov in Palestincev. Ko verski skrajneži Rabina leta 1995 umorijo, pride na oblast desničarski Likud, ki je v sedanjosti poznan po svojem zdajšnjem in že takratnem voditelju Banjaminu Netanyahu. Desničarska vlada sicer nadaljuje z mirovnimi pogajanjih, vendar pa v svojih zahtevah in prepričanjih ne popušča. Ne želijo namreč priznati odgovornosti za palestinske begunce, želijo obdržati oblast v okupiranih območjih ter vrednotiti Palestince kot enakovredne državljane Izraela. Mirovna pogajanja tako zamrejo, nadaljujejo se palestinski napadi na Izraelce in tako zopet prevlada neosionizem. Po letu 2001 je oblastem v Izraelu še lažje upravičevati svoje stališče do muslimanskih Arabcev, saj je ves svet pod vplivom terorističnih napadov in Izrael upravičeno noče sprejeti Palestincev kot del njihove države.

Sionizem se je zaradi uspešnih vojn z Arabci transformiral. Skozi celotno zgodovino države prevladuje ideja neosionizma, saj Židje z ustanovitvijo in integracijo v svoji državi Izrael dobijo potrditev, da je to njihova zemlja, ki jo morajo braniti pred Arabci. Le devetdeseta so zlata leta pozitivno usmerjenega, liberalnega in demokratičnega postsionizma, ki opozarja na to, da mora Izrael postati država za vse ljudi in ne židovska etnokracija. Vendar pa je, kot rečeno, kljub trudu nekaterih postsionistov še vedno uveljavljeno prepričanje, da so Palestinci sami krivi za svojo usodo in si ne zaslužijo enakovrednega statusa znotraj Izraela, kaj šele svoje države znotraj Palestine. Relevantnost neosionizma in postsionizma vidim v tem, da

imata potencial, da se iz ideje razvijeta v ideologijo. Obe namreč vplivata ne samo na uradno politiko, temveč tudi na kulturno produkcijo, medije, izobraževanje in vojsko.

Trenutno družbo obvladuje ideja neosionizma. V prihodnosti pa lahko upamo na povratek postsionizma, ki bi lahko skozi različne mehanizme vplival na miselnost družbe in posledično bi družba preko vliva na oblast dosegla spremembe. Tudi nekateri akademiki se strinjajo, da doba postsionizma še ni končana. Problem pa je, ker je trenutno na oblasti desnica, zato so liberalne ideje postsionizma postavljene na stranski tir.

7 LITERATURA

1. Armstrong, Karen. 1997. *Jerusalem – ones city, three faiths*. New York: Ballantine books.
2. Avineri, Shlomo. 2007. Post-Zionism Doesn't Exist. *HaaretzDaily Newspaper Ltd*. Dostopno prek: <http://www.haaretz.com/print-edition/opinion/post-zionism-doesn-t-exist-1.224973> (6. julij 2007).
3. Bregman, Ahron. 2003. *A History of Israel*. Hampshire: Palgrave Macmillan.
4. Bregman, Ahron. 2000. *Israel's wars*. New York: Routledge.
5. Calvocoressi, Peter. 2009. *World politics since 1945*. London: Pearson Education.
6. Committee for Accuracy in Middle East Reporting in America (CAMERA). 2007. Dostopno prek: <http://www.sixdaywar.org/index.asp> (3. avgust 2015).
7. Encyclopedia Britannica. 2015. *Fatah. Palestinian political organization*. Dostopno prek: <http://www.britannica.com/topic/Fatah> (5. avgust 2015).
8. Ferfila, Bogomil. 1993. *Sionizem in Izrael*. Ljubljana: Didaktika Radovljica in Slovensko orientalistično društvo Ljubljana.
9. Goldman, Nahum. 1970. The Future of Israel. *Foreign Affairs. April 1970 Issue*. Dostopno prek: <https://www.foreignaffairs.com/articles/egypt/1970-04-01/future-israel> (april 1970).
10. Haaretz Editorial. A government without hope. *Haaretz Daily Newspaper Ltd*. Dostopno prek: <http://www.haaretz.com/print-edition/opinion/a-government-without-hope-1.263848> (28. februar 2010).
11. Haasz, Yuri. 2012. Identity Change as a Pathway to Peace: Zionism and the Challenges of Relinquishing Righteousness. *Asia Journal of Global Studies*, 5, No 1 (2012-13), 18-27
12. Honig-Parnass, Tikva. 2011. *False Prophets of Peace*. Chicago: Haymarket Books
13. Jelinčič, Boeta Klemen. 2009. *Kratka zgodovina Judov*. Celovec: Mohorjeva družba
14. Khalidi, Rashid. 2010. *Palestine identity. The construction of Modern national consciousness*. New York: Columbia University Press
15. *Lektorsko društvo Slovenije*. Dostopno prek: <http://www.lektorsko-drustvo.si/lektorsko-brbotanje/jud-jud-zid-zid> (31.8.2015).

16. Likhovski, Assaf. 2010. Post-Post_Zionist Historiography. *Israel Studies* 15 Issue 2. p1-23. 23.
17. Novak, Andrej. 1981. Arabsko-izraelske vojne. V *Stoletje svetovnih vojn*, ur. Kazimir Rapoša, 343-364. Ljubljana: Cankarjeva založba.
18. Masalha, Nur. 2011. New History, Post-Zionism and Neo-Colonialism: A Critique of the Israeli "New Historians". *Holy Land Studies: A Multidisciplinary Journal* (Edinburgh University Press).
19. Masalha, Nur. 2009. Reading the Bible with the Eyes of the Canaanites: Noe-Zionism, Political Theology and the Land Traditions of the Bible (1967 to Gaza 2009). *Holy Land Studies: A Multidisciplinary Journal* (Edinburgh University Press).
20. McDowall, David. 1994. *The Palestinians – The Road to Nationhood*. London: Minority Rights Publications.
21. Miklavčič, Rok. 2011. *Politični sistem Izraela: med demokracijo in nacionalno varnostjo*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
22. Morris, Benny ur. 2007. *Making Israel*. The University of Michigan Press
23. Nimni, Ephraim. 2003. *The Challenge of Post-Zionism: Alternatives to Fundamentalist Politics in Israel*. London: Zed Books.
24. Pappé, Ilan. 2014. *The Idea of Israel. A History of Power in Knowledge*. London: Verso.
25. Pappé, Ilan. 2009. The Vicissitudes of the 1948 Historiography of Israel. *Journal of Palestine Studies (JPS) XXXIX(153) Number 1*, 6-23.
26. Pedahzur, Ami. 2012. *The Triumph of Israel's Radical Right*. New York: OUP Primium.
27. Ram, Uri. 1999. The State of the Nation: Contemporary Challenges to Zionism in Israel. *An International Journal of Critical & Democratic Theory* 6 (3):325-338.
28. *Permanent Observer Mission of The State of Palestine to the United Nations New York*. 2015. Dostopno prek: <http://palestineun.org/> (25.avgust 2015).
29. Silberstein, J. Laurenc. 1999. *The Postzionism Debates: Knowledge and Power in Israeli Culture*. London: Routledge
30. Shlaim, Avi. 2015. Netanyahu, Hercog and the future of Israel. *Al Jazeera Media Network*. Dostopno prek: <http://www.aljazeera.com/indepth/opinion/2015/03/netanyahu-herzog-future-israel-150312084710145.html>(14.marec2015)
31. Stoessinger, G. John. 2001. *Why Nations go to War?* New York: Bedford.

32. Shehori, Dalia. 2004a. Post-Zionism Is Dead or in a Deep Freeze. *Haaretz Daily Newspaper Ltd.* Dostopno prek: <http://www.haaretz.com/print-edition/features/post-zionism-is-dead-or-in-a-deep-freeze-1.120076> (20. april 2004).
33. --- 2004b. Post-Zionism Didn't Die, It's Badly Injured. *Haaretz Daily Newspaper Ltd.* Dostopno prek: <http://www.haaretz.com/print-edition/features/post-zionism-didn-t-die-it-s-badly-injured-1.120828> (28. april 2004).
34. Šobajić, Ljubomir. 1982. *Judje in Izrael*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
35. Šterbenc, Primož. 2012. Zgodovina palestinsko-izraelskega spora. Dostopno prek: media.primorski.eu/media/attach/2012/03/sterbec.pdf (30. avgust 2015).
36. Tabarani G., Gabriel. 2008. *Israeli-Palestinian Conflict: From Balfour Promise to Bush Declaration: The Complications and the road for lasting peace*. Bloomington: AuthorHouse.
37. Valenčič, Erik. 2011. *Obleganje Gaze: Ubijanje palestinskega ljudstva*. Ljubljana. Založba Pasadena
38. Zagrajšek, Gregor. 2003. *Arabsko – izraelska vojna leta 1967*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
39. *Zionism and Israel Information Center*. Dostopno prek: <http://www.zionism-israel.com/> (15. julij 2015).
40. Žagar, Luka. 2008. *Pot do nastanka države Izrael*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
41. Waisberg, Tatiana. 2015. *The Split of Zionist Ideology and the morality of Jewish self-determination in the Global Age: Assessing Post-Zionism and Neo-Zionist Arguments related to Jewish Demographic Hegemony*. Dostopno prek: https://www.academia.edu/9259246/The_Split_of_Zionist_Ideology_and_the_morality_of_Jewish_self-determination_in_the_Global_Age_Assesing_Post-Zionist_and_Neo-Zionist_Arguments_related_to_Jewish_Demographic_Hegemony.